

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА
ТА РОЗВИТОК
ТВОРЧОЇ
ОСОБИСТОСТІ

Збірник наукових праць

Випуск 3

	<i>Marzena Lubowiecka. Pierwsze próby instytucjonalizacji życia muzycznego we Lwowie od końca XVIII wieku, aż do powstania Galicyjskiego Towarzystwa Muzycznego w 1859 roku</i>	331
64	<i>Małgorzata Zarebińska. Zygmunt Herembeszta sonatina na klarnet i fortepian</i>	
68	<i>znaczenie kolorystyki w interpretacji utworu</i>	340

РОЗДІЛ III.

Методика музичного навчання і виховання

73	<i>Габрук О.Р. Дидактична гра як засіб розвитку музичних здібностей учнів</i>	
78	<i>початкових класів</i>	365
88	<i>Горкава Г.В. Педагогічні умови розвитку музичної грамотності</i>	
94	<i>молодших школярів</i>	373
00	<i>Гринь І.О. Формування уявлень про художній образ в процесі музично-</i>	
09	<i>виконавської підготовки</i>	381
16	<i>Гумінська О.О. Технологічний підхід до уроку музичного мистецтва в</i>	
26	<i>ЗНВЗ</i>	386
31	<i>Демчишак О.М. Естетичний розвиток молодших школярів ЗНЗ засобами</i>	
41	<i>українського музичного фольклору</i>	392
48	<i>Євстифєєва Д.О. Методи розвитку творчих здібностей дошкільників на</i>	
52	<i>музичних заняттях в ДНВЗ</i>	398
58	<i>Зяць О.З. Хоровий клас як творча лабораторія в процесі підготовки</i>	
65	<i>майбутнього вчителя музики</i>	403
74	<i>Кляйко Н.А. Розвиток почуття ритму у дітей молодшого шкільного віку</i>	409
78	<i>Колесніков С.А. Розвиток музичних здібностей молодших школярів у</i>	
85	<i>процесі занять в пародно-інструментальному ансамблі</i>	415
92	<i>Котюжинська О.П. Особливості естетичного розвитку в молодшому</i>	
00	<i>шкільному віці</i>	421
06	<i>Крижановська Т.І. Науковий вектор творчого становлення майбутнього</i>	
13	<i>вчителя в курсі історія музики</i>	427
18	<i>Семенович К.Л., Крижановська Т.І. Методи розвитку музичного інтересу</i>	
	<i>учнів-скрипалів початкових класів ДМШ</i>	434
	<i>Наумюк А.М. Методи розвитку метроритмічного відчуття на уроках</i>	
	<i>музичного мистецтва в початковій школі</i>	443
	<i>Потапчук Т.В. Музична культура молодших школярів в системі сучасної</i>	
	<i>освіти</i>	450
	<i>Радковська Л.М. Музична освіта православної орієнтації як прогресивне</i>	
	<i>явище XVII – XVIII століття</i>	455
	<i>Радковська Л.М., Студинська В.В. До питання історії розвитку поза-</i>	
	<i>шкільної освіти у вітчизняному освітньому просторі</i>	460
	<i>Фортельна К.І. Формування мотивації до фортепіанного виконавства на</i>	
	<i>уроках зі спеціального інструменту в учнів ДМШ</i>	466
	<i>Шихова Г.І. Творча активність школярів на уроках музичного мистецтва</i>	471
	<i>Про авторів</i>	481

ДО ПИТАННЯ ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У ВІТЧИЗНЯНОМУ ОСВІТЬОМУ ПРОСТОРІ

Анотація. У статті окреслено шляхи розвитку позашкільної освіти на Україні в ХХ столітті, визначено етапи створення перших форм роботи, які визначити подальший музичний розвиток школярів.

Ключові слова: позашкільна освіта, школярі, хорові гуртки, хорові колективи, музичні товариства.

Аннотация. В статье раскрыты пути развития внешкольного образования на Украине в ХХ столетии, определены этапы создания первых форм работы, которые оказали влияние музыкальное развитие школьников.

Ключевые слова: внеклассное образование, школьники, хоровые студии, хоровые коллективы, музыкальные товарищества.

Annotation. The article outlines the ways of adult education in Ukraine in the twentieth century, the stages of the creation of the first forms that define further musical development of students.

Keywords: school education, students, choral groups, choirs, musical societies.

Постановка проблеми. Позашкільна освіта становить невід'ємну частину системи неперервної освіти, оскільки дає дитині додаткові можливості інтелектуального, духовного й фізичного розвитку, сприяє актуалізації творчих та освітніх потреб. Позашкільна робота сьогодні – це педагогічна діяльність, яка організована особливим чином, має яскраво виражену специфіку впливу та переваги, до числа яких відносяться добровільність участі дітей на заняттях, за інтересами і схильностями. Система позашкільного виховання в ідеалі покликана забезпечити можливість кожній дитині, у вільний від навчання час, всебічно розвивати свої здібності та захоплення. Саме тому позашкільні заклади мають попит у сучасному суспільстві. Їхня робота помітно відрізняється від організації інших соціокультурних і виховних центрів. Актуальність позашкільної освіти полягає в розвитку соціально-комунікативної компетентності в дітей, у становленні їхньої соціальної зрілості та відповідальності [8].

Мета статті – проаналізувати історію виникнення та становлення позашкільної освіти у вітчизняному освітньому просторі та специфіку організації дитячих хорових гуртків.

Аналіз досліджень. Аналіз науково-методичної літератури дозволив констатувати, що групою вчених здійснено низку досліджень, присвячених обґрунтуванню теоретичних основ позашкільної освіти та окремим аспектам навчально-виховної, педагогічної діяльності цих закладів. Історико-педагогічний контекст проблеми становлення та розвитку позашкільних закладів

представлено у дослідженнях В.Береки, О. Биковської, В. Вербицького, О. Євладової, Г. Пустовіта, Є. Смольникова, Т. Сущенко, Т. Цвірової та ін. Питаннями педагогічних кадрів для позашкільних закладів освіти художньо-естетичного спрямування займалися видатні педагоги минулого (П. Вахтеров, А. Макаренко, Є. Мединський, С. Русова, В. Сухомлинський, С. Шацький та ін.).

Виклад основного матеріалу. Сучасне розуміння поняття позашкільної освіти закріплено статтею 38 Закону України "Про освіту", де вказується, що вона є частиною структури освіти і спрямовується на розвиток здібностей, талантів дітей, учнівської та студентської молоді, задоволення їх інтересів, духовних запитів і потреб у професійному визначенні [3].

Позашкільні навчально-виховні заклади – це заклади освіти, які покликані надавати дітям і юнацтву нові знання, уміння та навички за інтересами, забезпечувати потреби особистості у творчій самореалізації, організації її змістовного дозвілля. [1, с.10]

Система установ позашкільної освіти дітей почала формуватися в кінці XIX століття і до кінця XX століття трансформувалася в розвинений комплекс соціальних інститутів виховання. В нашій країні вона має багату історію, свій непростий й суперечливий шлях виникнення та розвитку. До 1917 року простежуються лише певні елементи цієї роботи, аналіз зарубіжного досвіду та його впровадження в практику. Зрозуміло, що в умовах царського режиму створити чітку національну систему виховання було неможливим, але все ж вдалося започаткувати певні форми позашкільного виховання, що сприяли формуванню національної та громадянської самосвідомості в першу чергу дорослого населення, а пізніше дітей різного віку.

Сьогодні, на сучасному етапі розвитку освіти України, ця система позашкільної освіти склалася і функціонує як самостійна і ефективна складова освіти, здатна якісно вирішувати разом із шкільними установами навчально-виховні завдання.

Перші позашкільні заклади виникли на початку XX століття. Суспільно-політичне життя початку XX століття вимагало докорінних змін і прогресивних реформ. Втїлити їх у життя можна було за умови поширення грамотності та сприяння розвитку вітчизняної культури. Світське виховання стало проголошуватися прогресивними педагогами основою шкільної освіти. З'являється мережа "Просвіт", які ставили низку освітньо-виховних завдань, у тому числі ознайомлення з історією та культурою України, виховання патріотизму; формується теорія всебічного комплексного виховання дітей, закладаються основи художнього виховання. У цьому контексті визріває ідея залучення людей різного віку до загальної музичної освіти, активного творчого ставлення до музичного мистецтва. [2, с.16]

Організатори позашкільної освіти та виховання намагалися протистояти консерватизму офіційної освіти та виховання і за мету ставили

створення сприятливих умов для розвитку як індивідуальних якостей особистості дитини, так і формування в неї відповідальності, солідарності, товаришування. Позашкільна освіта потрібна була для здійснення культурного поступу країни як найкращий засіб виховання гармонійно розвиненої особистості. Саме в цей час почали з'являтися клубні об'єднання, спортивні майданчики, літні оздоровчі табори та інші види демократичної організації дітей та молоді. Виникли і оригінальні форми організації шкільного життя (колективні, групові, індивідуальні), велася спостереження за розвитком самодіяльності, почали реалізовуватися нові педагогічні починання, в тому виникли чисельні хорові гурки.

Хорові колективи ставали засобом збереження національних співочих традицій, демократичним каналом поширення серед шкільництва та широких народних мас надбань національної музичної культури, дозволяли українським композиторам на практичному ґрунті опрацьовувати свої творчі надбання. Розгортанню цього процесу сприяла просвітницька діяльність М.Лисенка, П.Демуцького, О.Кошиця, М.Леонтовича, Ф.Попадіча, К.Стеценка, Я.Яциневича та ін.

Саме в цей час – у 1917 році, видатним культурним діячем і педагогом К.Г.Стеценком було створено "Програму по співам в Єдиній школі на Україні". Вперше за всю історію розвитку вітчизняної музичної освіти з'явилась програма національна за змістом, в основу якої покладено концептуальне положення про українську пісню як могутній фактор національного виховання дитини [7, с.11].

Про інтенсивність музично-громадської та педагогічної діяльності видатного українського композитора М.Леонтовича можна судити з його "Пам'ятної книжки" за 1919 рік. Пошуки нових шляхів у вихованні молоді висували перед композитором важливі проблеми методичного й методологічного характеру. Свої побіжні міркування він занотував так: "Мета систематичних співів: розвага власними силами, музичне виховання, уважність, пам'ять, естетичне почуття..., розвиток інтелектуальних сил од почуття спільної солідарності, громадські інститути, дисципліна волі через хоровий спів" [6, с.45].

Ці ідеї мали вплив і на організацію роботи позашкільних хорових колективів, гуртків та студій. Так, досліджуючи розвиток музично-педагогічної думки України в 20-ті роки ХХ століття, О. Овчарук підкреслює особливу роль Дитячої музичної студії як науково-практичної лабораторії в галузі музичної освіти дітей. Ця студія діяла при найвизначнішому мистецькому осередку 20-х років – Товаристві ім. М.Д.Леонтовича.

Діяльність Дитячої музичної студії було націлено на всебічний розвиток дитини через поєднання новітніх (музична творчість, шумовий оркестр, інсценування, слухання музики) та традиційних (хоровий спів, вивчення музичної грамоти) форм роботи, що ґрунтувались на українській

народнописенній творчості. Це визначало спрямованість роботи колективу на національне виховання підростаючого покоління. Дитяча музична студія Музичного товариства ім. М.Д.Леонтовича стала визначним мистецьким осередком в діяльності якого синтезувались новітні музично-методичні концепції 20-х років та прогресивні досягнення попереднього періоду. Практичні розробки Студії заклали основи перспективних наукових досліджень в галузі дитячої музичної творчості. [6, с.11-12]

Обгрунтовуючи важливість масового музичного виховання музикознавець і композитор С. Людкевич окреслив такі базові принципи. По-перше, якість і сила впливу музики на людину є до певної міри наслідком того, як суспільство усвідомлює її функції та який загальний стан музичного життя. По-друге, розвиток відповідних задатків в людині впливає на її мистецький світогляд, спрямовує вираження її внутрішньої природної музикальності. По-третє, на цій етичній і психологічній основі повинно базуватися знання музики як науки і національної мистецької творчості, що зосереджує величезні багатства свідомості, мислення і думки, відображає етнічну сутність українців. Через навколишній звуковий світ у широкому сенсі й природну здатність до звукового вислову дитина вживається в музичну гармонію світу і власного ества – підсвідомий рівень. Через музичну діяльність дитина пізнає мету, користь, призначення і засоби музичного мистецтва – ужитковий рівень [4, с. 229-230].

В наступний період (1920-1936р.) на Україні з'явилися перші позашкільні освітні заклади, а з 1925 року розпочинається їх активна діяльність. Гурки, студії та секції відігравали велику роль у справі соціального виховання дітей, їх оздоровлення, впровадження культпросвітницької роботи. У складні 30-і роки відповідно до постанови ЦК ВКП(б) "Про заходи по розгортанню позашкільної роботи серед дітей" розвивається мережа Палаців піонерів та школярів, яким у всіх населених пунктах віддають кращі приміщення.

Перший позашкільний заклад, "Клуб юних піонерів", - був відкритий у Білій Церкві весною 1930-го року, а невдовзі він отримав назву "Будинок піонерів". В газеті "Радянська нива" № 32 (535) від 19.03.1930 року, була надрукована стаття Ісака Вайсмана яка розкривала інтернаціональну діяльність міського Центрального клубу юних піонерів, що "випустив три листівки про життя дітей за кордоном, про їхню боротьбу за краще життя. Стінна газета клубу видається українською, єврейською, польською та російською мовами" [9].

В цей почали роботу Палаці піонерів і жовтенят у Києві, в Донецьку, Полтаві, Вінниці, Харкові та інших містах України [8, с.8]. Саме з цього часу Палаці стали великими позашкільними закладами, що проводили широку й багатогранну, в тому числі і музично-виховну роботу серед дітей.

З кінця 1930-х до кінця 1950-х Система виховання школярів складалася в умовах авторитаризованого суспільства, а музичне виховання

передбачало формування типу особистості, потрібної суспільству за держзамовленням. Подальша історія системи позашкільної освіти в Україні була пов'язана із ствердженням ідеї, що позакласна й позашкільна робота є однією з найважливіших ланок виховання молодого покоління, визначенням профілів діяльності позашкільних закладів різних типів [5, с. 12].

Наступний період (1960 – кінець 1980-х) ознаменувався курсом на "гармонійно розвинену особистість", а тому перед освітянами стояли питання спрямовані на дослідження художньої творчості дітей, цілісності та цілеспрямованості процесу виховання з акцентом на моральному та естетичному його видах, формування масової музичної культури. Наголошується, що музика повинна ґрунтуватися на дитячому музичному фольклорі, який є неocenним загальнолюдським надбанням.

Саме в цей період, по Україні виникає велика кількість дитячих хорових колективів. Так, у 1967 році в Київському Палаці піонерів та школярів Елеонорою Виноградовою був створений гурток хорового співу, який склався з 15 хлопчиків молодшого шкільного віку. Згодом кількість його учасників значно зросла і він отримав назву хор "Дзвіночок". Цей колектив яскраво вирізнявся на тлі численних дитячих хорів особливою культурою звуку та репертуаром, спрямованим не тільки на "гуртковий спів", а і на твори світової та вітчизняної класики.

В 1968 році, у Рівненському міському Палаці піонерів та школярів під керівництвом Володимира Островського був створений хор "Рівненські дзвіночки". Це був самий популярний дитячий хоровий колектив на Рівненщині. З 1976 року хором керує заслужений працівник культури України Марія Гончарова. Отримавши звання "Зразковий", завоювавши звання Лауреата II премії Всеукраїнського конкурсу ім. М. Д. Леонтовича (Київ, 1988р.), хор заслужено визнаний на теренах України і зарубіжжя. Хоровий колектив гастролював в Болгарії, Росії, Польщі, Естонії. З 1993 року хор виступає під назвою "Ave Maria". Схожі дитячі колективи з'являлися у більшості міських Палаців піонерів і школярів України того часу.

У роки незалежності позашкільна освіта здобула особливої популярності. Весь освітній процес спрямовувався на розвиток творчої особистості, тому позашкільні заклади стають осередками мотиваційного розвитку особистості, її самореалізації та професійного самовизначення [5, с. 13]. Характерним для цього періоду є пошук ефективних шляхів виховання засобами музики на основі української національної культури, визнання освітянською галуззю особистісної орієнтації в навчанні та вихованні, формування в учнів особистісно ціннісного ставлення до мистецтва, виховання потреби в художньо-творчій самореалізації.

Висновки. Життя, досвід і практика довели: саме позашкільним навчальним закладам належить пріоритетна роль у вихованні і розвитку дитячих дарувань і творчої особистості. Система позашкільної освіти виконує вкрай важливі завдання, спрямовані на забезпечення потреб дітей

до пізнання і творчості, підтримку та розвиток обдарованих і талановитих дітей, на поглиблення та розширення компетентностей дітей та юнацтва, на задоволення та розвиток їхніх інтересів та здібностей у вільний час.

Цей напрям педагогічної діяльності і в подальшому залишається важливою складовою навчально-виховного процесу, ефективним засобом виховання дітей та учнівської молоді, розширення їх кругозору, активізації пізнавальної діяльності.

Література:

1.Берека В. Є. Соціально-педагогічні основи розвитку позашкільної освіти в Україні (1957 – 2000 рр.): Автореф. дис... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 / В. Є. Берека – К., 2001. – 20 с.

2.Горбенко С. С. Розвиток ідей гуманістичного виховання учнів молодшого та підліткового віку засобами музики у творчій спадщині вітчизняних педагогів (XX – початок XXI століття): Автореф. дис...доктора пед.наук за спец.13.00.07/ С.С. Горбенко. –К., 2016.- 39с.

3.Закон України про освіту . [Електронний режим]. – Режим доступу до ресурсу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/1060-12

4.Кобрин Н. Музика в системі національного виховання молоді в Галичині (кінець XIX – 30-ті роки XX ст.) / Н.Кобрин // Вісник Львівського у-ту. Серія педагогічна.- 2004.- Вип.18.- С. 224–231.

5.Мельникова І. М. Позашкільні заклади України: основні напрямки розвитку та оновлення діяльності. Концепція / І. М. Мельникова. – Київ: Освіта, 1993. – 48 с.

6.Михайличенко О.В. Музично-педагогічна діяльність українських композиторів і виконавців другої половини XIX – початку XX ст.: історичні нариси. / О.В.Михайличенко. – Суми: "Мрія-1", 2005. – 102 с.

7.Овчарук В.О. Розвиток музично-педагогічної думки в Україні на початку XX століття (1905-1925). : Автореф. дис... канд. пед. наук : спец. 13.00.02/ В.О.Овчарук – К., 2001. – 27 с.

8.Філатьєва Т.В. Позашкільна освіта як історико-педагогічна освіта. [Електронний режим]. – Режим доступу до ресурсу: nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN28/20.pdf.

9.ЦГДЮ "Соняшник" м. Біла Церква. [Електронний режим]. – Режим доступу до ресурсу: www.sunflower.inf.ua/istoriya.htm